

TOIMIA

toimintakyvyn mittaamisen ja arvioinnin kansallinen asiantuntijaverkosto

IÄKKÄIDEN HENKILÖIDEN TOIMINTAKYVYN MITTAAMINEN PALVELUTARPEEN ARVIOINNIN YHTEYDESSÄ

lääkkäiden toimintakyky -ryhmä

TOIMIA

Asiantuntijaryhmän jäsenet

Puheenjohtaja (1.3.2009 – 31.12.2010):

- Yksikön päällikkö Harriet Finne-Soveri, THL

Asiantuntijasihteeri:

- Erikoistutkija Raija Leinonen, Tutkimus- ja kehittämiskeskus GeroCenter

Jäsenet:

- Asiantuntija *Tiina Autio*, Laadun puolesta 4Q
- Toimialapäällikkö *Sirkkaliisa Heimonen*, Ikäinstituutti
- Professori *Jyrki Jyrkämä*, Jyväskylän yliopisto
- Erikoistutkija *Seija Muurinen*, THL
- Opettaja *Riitta Räsänen*, Jyväskylän ammattikorkeakoulu
- Neuvotteleva virkamies *Päivi Voutilainen*, STM (puheenjohtaja 1.9.2007 – 28.2.2009)

Ryhmässä on kuultu asiantuntijoina:

- Aluevastaava *Matti Mäkelä*, Omaishoitajat ja Läheiset Liitto ry
- Ylilääkäri *Matti Ojala* (ICF), THL
- Tutkija *Mika Simonen* (sosiaalinen toimintakyky), Helsingin yliopisto
- Projektityöntekijä *Heli Starck*, Kuntoutuksen Edistämisyhdistys ry
- Projektipäällikkö *Anja Tantt* (ympäristön arviointi Housing Enabler, koettu asuminen), Jyväskylän ammattikorkeakoulu
- Ratkaisujohtaja *Maija Valta* (RAVA –mittari), FCG

Suosituksesta lausunnon antaneet henkilöt / tahot:

- Simo Koskinen, professori emeritus, Lapin yo
- Marjaana Seppänen, professori, Lapin yo
- Päivi Topo, akatemiaturkija, dos. Suomen Akatemia/THL
- Jaakko Valvanne, geriatrian professori, Tampereen yo
- Ikäinstituutti (johtaja Anneli Sarvimäki, vanhempi tutkija Pertti Pohjolainen)
- Omaishoitajat ja Läheiset -Liitto ry

TOIMIA

Ryhmän tavoite:

Etsiä, arvioida ja suositella valideja ja luotettavia sekä iäkkäiden ihmisten hyvinvoinnin kannalta tarkoituksenmukaisia arviointimenetelmiä iäkkäiden toimintakyvyn arviointiin osana palvelutarpeen ja palveluiden vaikuttavuuden arviointia.

Toiminta:

- Toimintakyvyn kokonaisuuden hahmottaminen suhteessa palvelutarpeen arviointiin
- Mittaamisen mielen ja etiikan pohtiminen
- Toimijuus – käsitteen pohtiminen
- Arviointiperusteiden luominen
- Toimintakyvyn arviointiin liittyvien hankkeiden kartoitus, mm. Case Management
- Mittareiden arviointi (10)

Ryhmän tuotokset:

Suositus: läkkäiden henkilöiden toimintakyvyn mittaaminen palvelutarpeen arvioinnin yhteydessä

Arvioidut mittarit:

- Barthelin indeksi
- Katzin indeksi
- CES-D
- GDS-15
- Cornell
- MMSE
- Cohen-Mansfieldin levottomuusasteikko
- IADL-Lawton
- RAVA – indeksi

Julkaisut:

- Finne-Soveri H, Noro A, Heimonen S, Voutilainen P. Toimintakyvyn kognitiivisen ulottuvuuden arviointi osana tuen ja palvelujen tarpeen arviointia. Gerontologia 4/2008, 228–237.
- Jyrkämä J. Toimijuus, ikääntyminen ja arkielämä - hahmottelua teoreettis-metodologiseksi viitekehykseksi. Gerontologia 4/2008, 190–203.

Suosituksset:

- *Palvelutarpeen arviointi on vuorovaikutuksellinen tilanne, jossa asiakkaan elämäntilanne, toimijuus ja tarpeet ovat keskiössä ja mittarit apuvälineitä.*
- *Henkilön toimintakyky arvioidaan luotettavia arviointivälineitä käyttämällä, keskustellen asiakkaan ja tarvittaessa hänen läheisensä kanssa sekä havainnoimalla.*
- *Arvioinnin lopputulos on aina yksilöllinen, arvioijan ja arvioidun sekä hänen läheistensä vuorovaikutuksen summa.*

Suositus 1

Palvelutarpeen arviointi sisältää aina toimintakyvyn neljä ulottuvuutta, joita ovat fyysinen, psyykkinen, kognitiivinen ja sosiaalinen.

Lisäksi arvioidaan toimintakyvyn heikkenemistä ennakoivat eri ulottuvuuksiin liittyvät riskitekijät, kuten terveydentilan epävakaus, heikko ravitsemustila, turvattomuus, sosiaalisten kontaktien vähyys tai kipu. Henkilön voimavarat arvioidaan vastaavasti. Taloudellisen tilanteen vakaus, asumisympäristöön liittyvät puutteet, vaaratekijät sekä mahdollisuudet ja vahvuudet arvioidaan myös.

Arvioinnit suoritetaan luotettavia arviointivälineitä käyttämällä, keskustellen asiakkaan ja tarvittaessa hänen läheisensä kanssa sekä havainnoimalla. Tätä tietoa hyödyntämällä muodostetaan kokonaiskuva yksilöllisestä palvelutarpeesta.

Suositus 2

Arjesta suoriutumisen perusarviointi edellyttää sekä välinetoiminnoista (IADL) että perustoiminnoista (BADL) suoriutumisen kartoitusta siten, että palvelutarpeen määrä ja luonne hahmotetaan myös erittäin vähäisen ja erittäin runsaan tarpeen osalta.

Suositus 3

Kognitio arvioidaan arjen sujumiseen vaikuttavan kognition vajeen havaitsemiseksi ja jos vaje havaitaan, sen vaikeusasteen kartoittamiseksi.

Suositus 4

Psyykinen tilanne arvioidaan psyykkisten voimavarojen ja niihin vaikuttavien tekijöiden havaitsemiseksi.

Suositus 5

Sosiaalisen toimintakyvyn arviointiin sisällytetään ainakin henkilön ihmissuhteiden määrä ja luonne sekä hänen osallistumisensa yhteisön ja yhteiskunnan toimintoihin.

Suositus 6

Palvelutarpeen arviointi johtaa toimenpiteisiin tai niistä pidättäytymiseen henkilön edun mukaisesti. Arviointi toistetaan määrävälein, tarvittaessa tai yhdessä sovitusti ja arviointien tuloksia hyödynnetään monipuolisesti ja laajasti myös palvelujen suunnitteluun.

Mittareiden arviointiperusteet

”Vihreä valo”

Vähimmäiskriteerit, jotta mittari on pätevä ja soveltuva:

- Mittarin kysymykset perustuvat kansainvälisesti hyväksytyihin luokitteluihin (esim. ICF, ICD tai DMS) ja ne ovat ymmärrettäviä ja hyväksyttäviä käytännön työntekijöille.
- Mittaria on verrattu tilastollisia menetelmiä käyttäen joko asiantuntija-arviota ja/tai muuta samaa asiaa mittaavaa, aiemmin päteväksi todistettua mittaria vasten.
- Kaksi eri arvioijaa päätyy toistuvasti riittävän yhtenevään tulokseen (interrater reliabiliteetti).
- Validiteetti- ja reliabiliteettimittaukset on julkaistu vertaisarviointia käyttävässä julkaisussa.

Jatkuu

Lisäkriteerit

- Mittareiden pätevyyden ja soveltuvuuden arvioinnissa kannattaa käyttää apuna lisäkriteereitä, jotka toteutuessaan vahvistavat mittareiden arvoa.
- Tällaisia ovat saman henkilön tekemät samaan tulokseen päätyvät toistoarvioinnit, mittarin toimivuus eri kieliryhmissä ja kulttuureissa tai mittarin riippumattomuus koulutustasosta tai terveydentilasta.

Mittareiden arviointiperusteet - Punainen

PUNAINEN AINA, jos jompikumpi seuraavista kriteereistä täyttyy:

- Käsité ei ankkuroidu muihin luokitukseen (ICF, ICD tai DMS).
- Validiteetti- ja reliabiliteettimittauksia ei ole tehty

Mittareiden arviointiperusteet

- Keltainen

KELTAINEN, jos seuraavat kriteerit täyttyvät:

- Käsite ankkuroituu muihin luokituksiin (ICF, ICD tai DMS).
- 1) Joko validiteetti- tai reliabiliteettimittaukset on julkaistu vertaisarviointia käyttävässä lehdessä **TAI**
- 2) Sekä validiteetti- että reliabiliteettimittaukset on tehty, mutta ei julkaistu vertaisarviointia käyttävässä julkaisussa
- Mittari on helppokäyttöinen ja laajassa käytössä

Toimintakykymittareiden soveltuvuus palvelutarpeen arviointiin

- Eri mittareiden psykometristen ominaisuuksien soveltuvuudesta juuri palvelutarpeen arviointiin on perin vähän systemaattista tutkimustietoa.
- Yhteinen piirre vaikuttaville sosiaali- ja terveystalveluille on kuitenkin asiakkaan tarpeiden huolellinen arviointi usean ammattiryhmän toimesta ja systemaattinen huolellisesti validoitujen mittareiden käyttö.

Toimintakykymittareiden soveltuvuus palvelutarpeen arviointiin

- Pätevyys ja soveltuvuus palvelutarpeen arviointiin edellyttävät mittareilta raja-arvoa, jonka toiselle puolelle voidaan kohtuudella olettaa luokittuvan ne henkilöt, joilla ei ole palvelujen tai etuuksien tarvetta ja toiselle puolelle ne, joilla palveluiden tai etuuksien tarve on olemassa. Raja-arvon ylittävä tulos edellyttää taustalla vaikuttavien sairauksien, tilojen tai elämäolosuhteiden tunnistamista ja niihin puuttumista.
- On eduksi, jos mittarin avulla voidaan hahmottaa milloin ympärivuorokautinen palvelun tarve on olemassa.
- Mittareiden yksittäiset kysymykset antavat tärkeää tietoa iäkkään henkilön arjen tueksi tarvitsemista palveluista, apuvälineistä sekä kuntoutuksen ja hoidon tarpeesta.

Palvelutarpeen arvioinnin tavoite on henkilön tarpeiden tunnistamisen kautta:

- Luoda henkilölle edellytykset toimia ja päättää mahdollisuuksien mukaan asioistaan itsenäisesti ja turvallisesti
- Mahdollistaa tehokas ennaltaehkäisy, varhainen tuki, puuttuminen ongelmiin ja riskitekijöihin
- Turvata asiakkaalle oikea-aikaisesti annetut palvelut
- Auttaa arvioivia tahoja hahmottamaan korjaavien toimenpiteiden sekä tarvittavien palveluiden määrää ja luonnetta
- Luoda yhteiskunnalle edellytykset suunnitella ja jakaa yhteisiä voimavaroja oikeudenmukaisesti

TOIMIA

Lopuksi

- Palvelutarpeen arvioinnissa tarkastellaan iäkkään henkilön toimijuutta, arjesta suoriutumista ja elämäntilannetta laaja-alaisesti ja moniulotteisesti.
- Arvioinnin on tarkoitus johtaa tarvittavien palvelujen yksilölliseen palveluohjaukseen ja räätälöintiin.
- Iäkkään henkilön voimavarat huomioiden sovitaan hänelle tarpeellisista palveluista, tehdään näihin liittyvät päätökset ja kootaan häntä tukeva palvelukokonaisuus, minkä jälkeen seurataan arjen sujumista.
- On tärkeää, että iäkäs henkilö saa toimintakyvyn heiketessäkin elää tarpeidensa ja tavoitteidensa mukaista elämää.

TOIMIA